

## ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НЕСТАБІЛЬНОГО ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ У КРИЗОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

**Анотація.** У статті розглянуто теоретичні засади формування нестабільного зовнішнього середовища для промислових підприємств у кризовій економіці. Автором проаналізовано перелік першоджерел стосовно зовнішнього середовища підприємства, та запропоновано власне трактування даного поняття, де зовнішнє середовище для промислових підприємств – це сукупність різних за вагомістю і значущістю факторів впливу на підприємство, які не підконтрольні підприємству, та які постійно з ним взаємодіють. У статті розглянуто взаємозв'язок підприємства із зовнішнім середовищем та розглянуто види зовнішнього середовища підприємства. При розгляді теоретичних засад формування нестабільного зовнішнього середовища для промислових підприємств у кризовій економіці було визначено напрямки класифікації факторів зовнішнього середовища на підприємства у кризовій економіці. Автором проаналізовано всі фактори прямого та непрямого впливу на підприємство в кризовій економіці за різними напрямками класифікації. В статті визначено, що зовнішніх факторів впливу на підприємство в кризовій економіці досить багато саме тому, існують безліч методів оцінки нестабільності зовнішнього середовища для визначення та передбачення настання всіх факторів. Також було надано детальну характеристику методів визначення нестабільного зовнішнього середовища.

**Ключові слова:** зовнішнє середовище, нестабільне зовнішнє середовище, фактори впливу зовнішнього середовища, зовнішні фактори, вплив факторів на підприємство.

**Fedirko G. A.**

**THEORETICAL PRINCIPLES OF FORMATION OF UNSTABLE EXTERNAL ENVIRONMENT FOR INDUSTRIAL ENTERPRISES IN A CRISIS ECONOMY**

**Annotation.** The article deals with the theoretical principles of formation of an unstable external environment for industrial enterprises in a crisis economy. The author analyzes the list of primary sources in relation to the external environment of the enterprise, and proposes the proper interpretation of this notion, where the external environment for industrial enterprises is a set of different values and significance of the factors of influence on the enterprise that are not controlled by the enterprise and which constantly interact with it. The article deals with the relationship of the enterprise with the external environment and considered the types of environment of the enterprise. In considering the theoretical principles of the formation of an unstable external environment for industrial enterprises in the crisis economy, the directions of classification of environmental factors on enterprises in a crisis economy were determined. The author analyzes all factors of direct and indirect influence on the enterprise in a crisis economy in different directions of classification. The article states that there are a lot of external factors affecting the company in the crisis economy, precisely because there are many methods for assessing the instability of the environment to determine and anticipate the onset of all factors. A detailed description of the methods of determining the unstable environment was also provided.

**Keywords:** external environment, unstable external environment, factors of influence of external environment, external factors, influence of factors on the enterprise.

**Федирко Г. А.**

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ НЕСТАБИЛЬНОЙ ВНЕШНЕЙ СРЕДЫ ДЛЯ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В КРИЗИСНОЙ ЭКОНОМИКЕ**

**Анотация.** В статье рассмотрены теоретические основы формирования нестабильной внешней среды для промышленных предприятий в кризисной экономике. Автором проанализированы перечень первоисточников относительно внешней среды предприятия, и предложены собственную трактовку данного понятия, где внешняя среда для промышленных предприятий - это совокупность различных по значимости и значимости факторов влияния на предприятие, которые не подконтрольны предприятию, и постоянно с ним взаимодействуют. В статье рассмотрена взаимосвязь предприятия с внешней средой и рассмотрены виды внешней среды предприятия. При рассмотрении теоретических основ формирования нестабильной внешней среды для промышленных предприятий в кризисной экономике были определены направления классификации факторов внешней среды на предприятия в кризисной экономике. Автором проанализированы все факторы прямого и косвенного воздействия на предприятие в кризисной экономике по разным направления классификации. В статье определено, что внешних факторов влияния на предприятие в кризисной экономике достаточно много именно потому, существуют множество методов оценки нестабильности внешней среды для определения и предсказания наступления всех факторов. Также было предоставлено подробную характеристику методов определения нестабильной внешней среды.

**Ключевые слова:** внешняя среда, нестабильная внешняя среда, факторы влияния внешней среды, внешние факторы, влияние факторов на предприятие.

**Постановка проблеми та актуальність дослідження.** На даному етапі економічних відносин виникає низка завдань перед підприємствами, виконувати які за допомогою існуючих методів і підходів не ефективно. Саме тому, виникла потреба до створення та реалізації нових методів управління підприємством, розробки заходів підвищення її ефективності. В сучасних ринкових відносинах, де в основному політика підприємства спрямована на нарощування конкурентних переваг за допомогою яких відбувається забезпечення стійкості власного підприємства, значну увагу слід приділити засади формування нестабільного

зовнішнього середовища. Дедалі частіше на підприємствах постає питання покращення визначення нестабільності зовнішнього середовища. Ця тенденція спричинена швидкою зміною ринкових умов та кризовою економікою. На сьогодні конкурентні переваги на ринку мають лише ті підприємства, які мають налагоджену систему оцінки ризиків. Дослідження даного напряму господарської діяльності підприємства дає змогу вчасно виявляти негативну динаміку та приймати ефективні управлінські рішення. Саме тому обрана тема дослідження є досить актуальною на сьогоднішній день.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** В сучасній розвинутій системі світової інтеграції, досить складно знаходити нові шляхи розвитку підприємства. Всі тенденції передбачають винайдення нових систем розвитку при цьому нехтуються досить важливі закони економіки. Не зважаючи на це залишається чимало вчених, які досліджують питання зовнішніх факторів впливу на підприємство в умовах кризової економіки, серед них: А. Балог, С. Блюмін, О. Воскресенська, В. Геєць, О. Дрінь, Р. Дункан, Ф. Емері, Ж. Зосимова, Т. Клебанова, С. Комаринець, Е. Левицька, Т. Литвиненко, Дж. Майнер, М. Мескон, Т. Петерс, М. Повідайчик, М. Портер, О. Савчук, Е. Тріст, Р. Уотермен, О. Хвостенко, Дж. Штейнер та ін. Тим не менше, на даний час це питання потребує детального розгляду, оскільки немає чітко визначеної думки на рахунок нього.

**Постановка завдання.** полягає у визначенні теоретичних засад формування нестабільного зовнішнього середовища для промислових підприємств у кризовій економіці; обґрунтуванні взаємозв'язку між підприємством та його зовнішнім середовищем.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Підприємство — це «відкрита» система, яка складається з багатьох компонентів, які між собою пов'язані. Розвиток підприємства залежить від багатьох факторів. Загалом всі фактори слід згрупувати на зовнішні та внутрішні. Однозначно, розвиток підприємства, значною мірою, залежить від зовнішнього середовища. Зовнішнім середовищем слід вважати загальне оточення підприємства, або ж можна сказати, що це сукупність неконтрольованих підприємством факторів, які здатні впливати на його розвиток.

При розгляді саме теоретичних засад формування нестабільного зовнішнього середовища для промислових підприємств у кризовій економіці, слід звернути увагу на трактування поняття зовнішнє середовище в літературі (таблиця 1).

Таблиця 1 – Поняття зовнішнє середовище для промислових підприємств.

Зовнішнє середовище організації	Сукупність господарських суб'єктів, економічних, суспільних і природних умов, національних та міждержавних інституційних структур та інших зовнішніх щодо підприємства умов і чинників [5]
	Сукупність елементів, які не входять до складу організації, але справляють на неї певний вплив [2]
	Це середовище з яким організація знаходиться у постійній взаємодії [7].
	Це система впливу на підприємство, не враховуючи інтереси самого підприємства [3].

Джерело: розроблено автором на основі джерел [2,3,5,7]

Отже, слід зазначити, що існує безліч трактувань поняття зовнішнє середовище для промислових підприємств, опрацювавши які, можна зробити висновок, що зовнішнє середовище для промислових підприємств – це сукупність різних за вагомістю і значущістю факторів впливу на підприємство, які не підконтрольні підприємству, та які постійно з ним взаємодіють.

Враховуючи вищесказане, слід більш детально розглянути таблицю взаємозв'язку підприємства із зовнішнім середовищем (таблиця 2), щоб оцінити можливість впливу на підприємство зовнішніх факторів саме через його безпосередній контакт із зовнішнім середовищем.

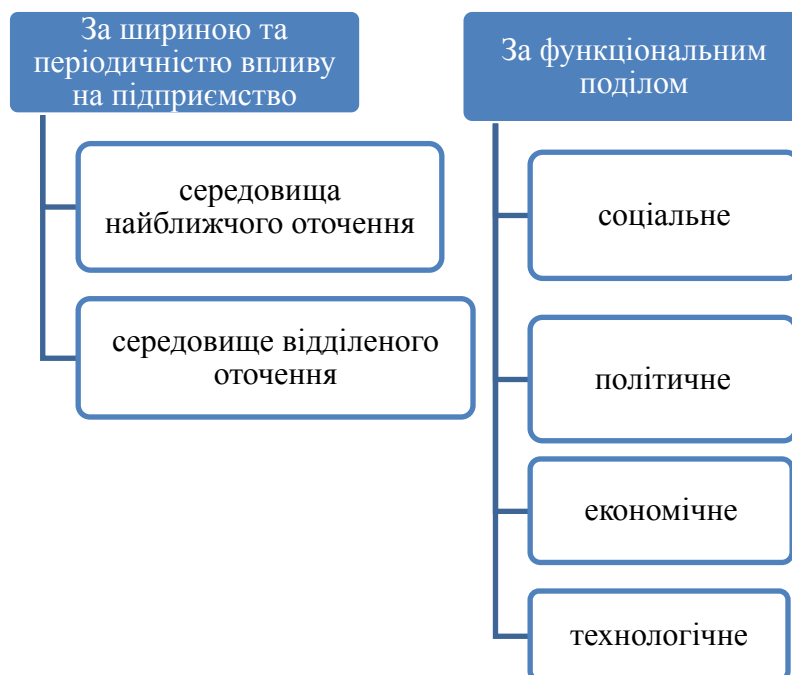
Таблиця 2 - Взаємозв'язок підприємства із зовнішнім середовищем

	Напрямок	Можливі напрямки взаємозв'язку підприємства
Зв'язки підприємства	Кадрове забезпечення	- ринок робочої сили
	Реалізація продукції	- контрагенти - покупці; - посередники; - компанії, що надають послуги по маркетингу чи збуту
	Фінансовий ринок	- інвестори; - фінансові посередники; - банки; - аудиторські компанії
	Держава	- різноманітні державно-контролюючі органи

Джерело: розроблено автором

Отже зробивши аналіз даних поданих в таблиці 2, слід зазначити, що підприємство кожен день контактує із зовнішнім середовищем, при функціонування у повній потужності взаємозв'язок звичайно зростатиме. Що створюватиме додаткові умови та причини для нового виду взаємозв'язку із зовнішнім середовищем. Для того, щоб біль детально розглянути види зовнішнього середовища підприємства слід розглянути таблицю 3.

Таблиця 3 – Класифікація зовнішнього середовища підприємства



Джерело: розроблено автором

Отже, відповідно до таблиці 3 ми можемо прокласифікувати зовнін середовище підприємства за шириною та періодичністю впливу та за функціональним поділом. Також існує класифікація де оточення найближчого впливу називають мікросередовищем, а середовище віддаленого оточення називають макросередовищем. До факторів мікросередовища, які впливають на підприємства слід віднести:

- покупці;
- конкуренти;
- постачальники;
- інвестори;
- банки;

- держустанови місцевого значення.

Таблиця 4 - Напрямки класифікації факторів зовнішнього середовища на підприємства у кризовій економіці

<b>За ступенем залежності від підприємства</b>	
Залежні від підприємства, тобто це саме ті фактори, які підприємство здатне контролювати, тобто вибір постачальників, сегментної групи споживачів, вибір працівників на ринку праці, вибір банку для співпраці і т.д.	Не залежні від підприємства, тобто сюди слід віднести фактори на які підприємство не здатне впливати безпосередньо. До таких факторів слід віднести всі непередбачувані кліматичні явища та стихійні лиха, в деякій мірі поведінка споживача, поведінка контрагентів і т.д.
<b>За характером відповідної реакції підприємства</b>	
Обов'язкові – до таких факторів відносять саме ті, на які підприємство зобов'язане відреагувати, тому що в протилежному випадку воно може припинити свою діяльність оскільки всі фактори впливу мають свою шкалу значимості.	Ігноровані фактори – це фактори, на які підприємству не обов'язково реагувати, оскільки це не призведе до значних змін у їх господарській діяльності. До таких факторів слід віднести зміну поведінку споживачів, але лише в тому випадку, якщо споживач не відмовляється від продукції, а лише купує її в іншому режимі.
<b>За ступенем тривалості адаптації</b>	
Фактори, що не несуть за собою довготривалий процес реагування. Можна зазначити та сюди віднести фактор швидкого реагування, виконання яких займає досить короткий період.	Фактори, довготривалої дії. Тобто до цих факторів слід віднести, ті які несуть за собою довготривалий процес встановлення даних факторів. Наприклад, зміни в законодавстві держави, або вступ до різноманітних міжнародних організацій.
<b>За характером впливу на підприємство</b>	
Фактори непрямого впливу, а саме, це ті які не можуть впливати безпосередньо на підприємство. До них слід віднести соціологічні, економічні, політичні і т.д.	Також існують фактори прямого впливу, до яких можна віднести, ті, які безпосередньо впливають на діяльність підприємства. До таких факторів слід віднести вплив конкурентів, споживачів, контрагентів.

Джерело: розроблено автором

До факторів макросередовища зазвичай відносять:

- стан економіки країни;
- рівень розвитку країни, де розташоване підприємство;
- політико-правові відносини в країні;
- різні соціальні та демографічні показники;

- стан культури (окрім корпоративної);
- природні умови
- різноманітні надзвичайні обставини, на які підприємство не мають вплив та знемогли їх передбачити.

Вплив всіх факторів, не залежно від їх масштабності, кожне підприємство має оцінювати, як загрози для їх розвитку, а також як можливість подальшого розвитку. Слід зазначити, що правильна політика підприємства, щодо зовнішніх факторів зможе призвести до розквіту або ж навпаки, недбале ставлення до їх занепаду. Саме тому при розгляді теоретичних засад формування нестабільного зовнішнього середовища для промислових підприємств у кризовій економіці слід розібрати та визначити напрямки класифікації факторів зовнішнього середовища на підприємства у кризовій економіці.

Тож, в таблиці 4 проаналізовано всі фактори прямого та непрямого впливу на підприємство в кризовій економіці за різними напрями класифікації Таблиця 5 -  
Методи оцінки нестабільності зовнішнього середовища

Автор	Методи оцінки
І. Ансофф [1]	запропонував оцінювати нестабільність середовища за п'ятирівневою шкалою: відносна стабільність (2,5–3 бали), реактивність (3–3,5 бали), прогнозування довгострокових змін (3,5–4 бали), передбачення середньострокових змін (4–4,5 бали), дослідження короткострокових змін (4,5–5 балів). Відповідно до кожного з рівнів нестабільності середовища, запропоновано вид тактичного та стратегічного управління [2, с. 402; 3].
Р. Дункана [7]	згідно з яким середовище галузі розбивається на складові впливу (споживачі, конкуренти, постачальники, урядове регулювання, політична думка, ставлення суспільства, профспілки (на сьогодні вплив даної компоненти виключається з досліджень)) та оцінюється рівень невизначеності кожного елемента окремо [4, с. 314; 5].
А. Мазаракі [5]	запропонували диференціацію нестабільності середовища за критеріями варіативності, динамічності та флуентності [6, с. 82].
М.М. Повідайчик [6]	здійснив оцінювання невизначеності зовнішнього середовища на основі моделі, яка базується на показниках складності та мінливості [7, с. 62].
О.Я. Дрінь [3]	розширив змістовне вивчення та методика кількісного вивчення характеристик нестабільності зовнішнього середовища та запропонував такі критерії як мірила рівня нестабільності середовища: критерій наявності тенденцій у зміні досліджуваних показників; критерій варіативності змін; критерій спонтанності потужних змін та критерій періодичності диференціації варіативності змін [8, с. 5]

Джерело: розроблено автором на основі джерел[1,3,5,6,7]



. Слід зазначити, що зовнішніх факторів впливу на підприємство в кризовій економіці досить багато саме тому, існують безліч методів оцінки нестабільності зовнішнього середовища для визначення та передбачення настання всіх факторів. Для більш детального розгляду даних методів слід розглянути таблицю 5.

Отже, згідно аналізу методики нестабільності зовнішнього середовища, слід зазначити, що існує досить великий перелік методик визначення нестабільності зовнішнього середовища, що пов'язано із важливістю даного питання для розвитку підприємств. Однозначно виділити один із методів досить складно, оскільки вони охоплюють досить різні питання, саме тому для підприємств доцільно використовувати комплексний підхід до визначення нестабільності зовнішнього середовища і тим самим передбачити всі можливі зовнішні ризики.

**Висновки.** Отже, в ході розгляду теоретичних засад формування нестабільного зовнішнього середовища для промислових підприємств у кризовій економіці, слід зробити висновки, що зовнішнє середовище має значний вплив на діяльність підприємства, саме тому вимагає значної уваги із боку підприємства. Передбачення та оцінка стабільності зовнішнього середовища, особливо в кризовій економіці є досить важливою складовою кожного підприємства та несе вагому роль для повноцінного функціонування підприємства. Саме ігнорування оцінки стабільності зовнішніх факторів може призвести до нестабільності зовнішнього середовища, що в свою чергу може викликати занепад підприємства, або ж його дискваліфікацію з ринкової арени.

### **Література:**

1. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф ; пер. с англ. – М. : Экономика, 1989. – 519 с.

2. Будник М.М. Адаптація промислових підприємств до ринкових умов господарювання: Дис. канд. економ. наук: 08.06.01. – Харків, 2002. – 199 с.

3. Дрінь О.Я. Методичний інструментарій та прикладні аспекти оцінювання нестабільності зовнішнього середовища виноробних підприємств України / О.Я. Дрінь // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – 2015. – № 12. – С. 1–16. 279 Випуск # 2 / 2016 ЕКОНОМІКА І СУСПІЛЬСТВО

4.Ландіна Т.В Організаційно-економічні механізми адаптації підприємства до умов ринку. К.: Наукова думка, 1994. – 283 с.

5. Мазаракі А.А. Торговельне підприємство: стратегія, політика, конкурентоспроможність : [монографія] / А.А. Мазаракі, Д.М. Пшеслінський, І.В. Смолін. – К. : Київ.Нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 384 с.

6. Повідайчик М.М. особливості стратегічного планування виробничої програми підприємства легкої промисловості в умовах невизначеності / М.М. Повідайчик // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2014. – Вип. 1(42). – С. 59–63.

7. Dunkan R. Perceived environmental characteristics of operational environments and perceived environmental uncertainty / R. Duncan // Administrative Science Quarterly. – 1972. – № 17(2). – P. 313–327.

#### **References:**

1. Ansoff I. Strategic Management / I. Ansoff; per. from english - М.: Economics, 1989. - 519 p.

2. Budnik MM Adaptation of industrial enterprises to market conditions of management: Dis. Cand. economist Sciences: 08.06.01. - Kharkiv, 2002. - 199 p.

3. Drin O.Ya. Methodical toolkit and applied aspects of the assessment of the instability of the external environment of winemaking enterprises of Ukraine / O.Ya. Drin // Economic Bulletin of NTUU "KPI". - 2015. - No. 12. - P. 1-16. 279 Issue # 2/2016 ECONOMY AND SOCIETY

4.Landina T.V Organizational and economic mechanisms of adaptation of the enterprise to market conditions. К. : Scientific Opinion, 1994. - 283 pp.

5. Mazaraki AA Trading company: strategy, policy, competitiveness: [monograph] / А.А. Мазаракі, Д.М. Пшеслінський, І.В. Смолін - К.: Kiev.Nat. Trade.Ekonom. Unt., 2010. - 384 p.

6. Povadaichnik MM peculiarities of strategic planning of the production program of light industry enterprises under uncertainty / М.М. The narrator // Scientific Bulletin of Uzhgorod University. The series "Economics". - 2014. - Vip. 1 (42). - P. 59-63.

7. Duncan R. Perceived environmental characteristics of operational environments and perceived environmental uncertainty / R. Duncan // Administrative Science Quarterly. - 1972 - No. 17 (2). - P. 313-327.

**Науковий керівник:** доктор економічних наук, професор, Дергачова Вікторія Вікторівна.